

Még élni: kétszáz évet, ezret

Naplók 2013

Naplót írni, prózát

Micsoda vesződség, istenem! Ima és káromlás a jelzők pontosságáért! Küzdelem a tömörségért, hogy mondandó: a kötömb, a rönk végül elegáns, világos és egyszerű „szoborrá” legyen. Az elsőrendű készség, hogy rajtaüss fecsegéseden. Gyötrődés a szavak tolakodásával és zsarnokságával. Kutakodás a hasonlatok után, hogy pontosak legyenek; telitalálatok, mint a kilőtt nyílvesző befúródása a cél-tábla közepébe vagy az ellenség szívébe. Fohász a metaforák egyetemességéért.

Mondják, hogy Flaubert, a valóság „hidegvérű” ábrázolója rengeteget kínlódott a stílusproblémákkal. Éjszakákon át járt-kelt a szobájában, keresve egy-egy hiányzó szót mondata hitelessége kedvéért. Ő maga meséli, hogy egy ízben „nyolc kétségbeesett napot töltött el azzal, hogy egy disszonanciát áthidaljon”. Soha nem tudta megbocsátani magának, hogy a Bovaryné egyik mondatában feleslegesen kétszer használta a „de” birtokos szócskát.

Túlzás? Ki tudja! Mindenesetre nem árt szóba hozni a mai fecsegő világban.

Még élni: kétszáz évet, ezret. Kóstolgatni évezredek óborát, iszogatni, gusztálgatni, hörpintgetni a történelem borházaiban nemesedő nedűket. S közben csettintgetni: ez igen! Íme, kínai szőlőfürtök íze, japán bortanya zamata; ez sumer csemege, ez mezopotámiai tárházak bukéja; lám, héber és arab, görög és római ezerjő, ez pedig a szláv vinkó fűszere. Még élni. Kétszáz évet. Ezret.

Rekviem

Jules Renard 1910-ben, negyvenhat évesen, híres naplójának utolsó előtti bejegyzésében ezt írja Jean Moréas-ról, az újszimbolista „román iskola” fejről: „Meghalt Moréas. Én következem? Költő volt, aki elárulta hazáját, írt néhány szép verset, engem pedig hülyének tartott.” Két hónap múlva valóban ő, Renard „következett”. De előtte még rezignáltan, a rá jellemző kifinomult eleganciával és egyszerűséggel ezt írja naplójába: „Semmit sem értek az életből, de nem tartom lehetetlennek, hogy Isten ért belőle valamit.”

Renard önmagával és a világgal szemben egyformán igényes volt. Talán még Istennel szemben is.

Ó, vita beata

A könyveknek megvan a maguk sorsa. Megvolt a múltban és megvan ma is, a felrobbant Gutenberg-galaxis idején, amikor – Tözsér Árpádot idézve – „becsukódik az utolsó lap is, mint szerzetescellák tölgyajtaja, mely mögött az egyén megszületett”, s melynek következményeként „az Isten története is véget ér”. S értendő ez valamennyi könyvre, ha úgy tetszik, genezisére; stílusosan szólva, a Biblia Geneziséstől kezdve máig, tekintettel a könyvek „széles nagyvilágba való kilépésére”. Mindez Eckermann híres művét – *Beszélgetések Goethével* – olvasva ötlött fel bennem, irigykedőn és megilletődve eme méltányosság és tisztesség láttán, amellyel Eckermann e neves munkáját egykor útra bocsátotta mint „élete ékességét”, mélységes hálával valamely „felsőbb rendelésnek”. Hol van már ettől a 21. század, mely emésztetlenül ontja „bendőjéből” a könyvbe kötött verseket és regényeket, eszébe sem jutva szerzőiknek az, ami Eckermannak, tudniillik a sóhaj és az őszinte vágy, hogy búcsút mondvá **sokáig érlelt** könyvének, s elengedve a világba azt kívánja neki – mint a mesében a legkisebb fiúnak –, járjon szerencsével: „fogadjátok szívesen, és sokféle jónak legyen kezdeményezője és terjesztője”.

Ó, boldog emlékezetű 18. század, ó, vita beata! Amikor a fiatal, 31 éves Eckermann az *Adalékok a költészethez* című kisdied dolgozatának szerzői díja kapcsán ezt írhatta: „Így megélhetésem legalább egy évre fedezve van, és sarkall a vágy, hogy ez idő alatt valami újat alkothassak!”

Sajnos, a 21. században, a könyvek „gyász szakában” ez már nincsen így, sőt, sehogyan sincsen, mert az ember, kizuhanva a Gutenberg-galaxisból, immár a „személytelen úr sívatagában” tévelyeg... Most olvasom az újságban, hogy egy amerikai énekesnő 50 ezer dolláros Barbie-babát vett egyéves kislányának, gyémántokkal, fehér arannyal, ékkövek tucatjaival díszítve, miközben én – hogy személyes „élménnyel” szolgáljak – egy, 2012-ben megjelent verseskötetemért máig nem kaptam egy lyukas garast sem. Úgy-hogy – Eckermannal ellentétben – megélhetésem az irodalomból nemhogy egy évre, öt percre sincs fedezve.

Megszabadulás

Mit nem adnék érte, ha velem is megesne, ami Szent Andrással megesett. Ő, miután keresztre feszítették, onnan, a *botrány fájáról* két napon és két éjen át hirdette az Igét – húszezer embert lebilincselve. A megfeszített szent olyannyira elvarázsolta őket, hogy a légiónyi ember közül egynek sem jutott eszébe, hogy esetleg meg is szabadíthatnák szenvedéseitől. Bárcsak velem is megesne, hogy verseimet ilyen delejesen hallgatná nem húszezer, hanem csak húsz ember. Az lenne az én felkenetésem és megszabadulásom. Utána azzal sem törődnek, ha a kereszt maga az ördög ragadna meg hajamnál fogva, s cipelne le Dante bugyraiba. A dudásnak amúgy is ott a helye.

Új ég, új föld

Anaxagoras szerint felettébb nagy kár lett volna, ha a világnak lett volna olyan korszaka, amikor nem volt. De az se gond, ha lett volna ilyen korszaka, teszi hozzá egy másik görög, Anaximenész, mert ez csak azt jelenti, hogy a világnak volt kezdete és lesz vége is. Ám bölcselőnk ez sem keseríti el, hiszen Isten e világ vége után is megmarad, s gondoskodik egy új világról. Egy új égről és új földről – ezt azonban már az evangéliumok ígérik.

Goethe, Crates nyomán, úgy véli, a boldog lélek a pucér gyerekhez hasonlatos, akinek nincs oka félni, elegendő neki, ha néhány fillére van, hogy elugorjon a közeli sütődébe zsemlyét venni.

Ádám és Éva is addig volt boldog, míg nem tudták, azaz nem vettek tudomást róla, hogy meztelenek. Miután Isten – a bűnbeesés miatt, szánalomból – bőrruhákba öltöztette őket, akkor kezdtek szégyenkezni – és félni! Akkor jöttek rá, hogy sem pénzük, sem sütődéjük. Sürgősen cselekedniük kellett, de immár boldogtalanul. Esetleg a reménybe kapaszkodva. Nyilván ezért mondja Pilinszky János, hogy életünk valójában az Éden visszaálmodása – a vágy meztelenségünk és ártatlanságunk visszanyerésére.

Márai, a vátesz

Márai Sándor már ötven évvel ezelőtt megjósolta az Európai Unió létrejöttét, illetve hát létrejöttének okát. Brüsszelben járva észlelte, hogy egy nagy téren flamandok és vallonok verekednek. Ez itt rutin – állapítja meg Márai –, a rendőrök fél kézzel választják szét a verekedőket. Egy vallon a kérdésre, mi a verekedés oka, vállvonogatva feleli: „A flamandokkal nem lehet együtt élni.” Az újabb kérdésre, miért nem lehet a flamandokkal együtt élni, ez a *szakszerű* válasz érkezik: „Mert flamandok.”

1970-ben Belgium összeférhetetlen *belgáit* (majdnem azt írtam: *balgáit*) három részre – Flandriára, Vallóniára és Brüsszelle – tagolták. Brüsszelnak, az Európai Unió mai fővárosának tehát már van tapasztalata a nemzetiségi és nyelvi villongásokról, hiszen a flamandokon és a vallonokon kívül Belgiumban már ötven évvel ezelőtt is olaszok, spanyolok, törökök, arabok segéderőinek ezrei dolgoztak. Nyilván erre alapozták az Európai Unió „eszméjét” is, tudniillik hogy Európában idővel a „hordalék-idegenség segít megalkotni egyfajta új, *európai embertípust*, aki már inkább európai, mint olasz, belga, spanyol, török, arab, magyar, német vagy lengyel”.

József Attila a két világháború között még Thomas Mannban – és társaiban – vélte megtalálni a „fehérek közt az európaít”, Kosztolányi Dezső pedig a nagyhomlokú, könyves vén Európához fohászzkodott; naplójában Márai Sándor már beírta volna „egyfajta új, európai embertípus” kialakulásával.

De ezt is mikor? Ezer év múlva? Esetleg sohanapján? Igaz, e nagy igyekezet első jelei már feltűntek, bár eléggé bizarr módon, a genezis feje tetejére állításával; úgy, hogy Európa nevében a kultúrát, jelesen a kétezer éves európai keresztény kultúrát ünnepélyesen kiiktatták az Európai Unió alkotmányából.

Séta

Február közepe van, de még mindent hó borít. A Vásártér felé indulva nyomokat hagysz magad után, mint egykor – állítólag – Armstrong, a kietlen Holdon. Elhaladsz a nővéreddé fogadott, nyáron a hosszú haját földig leeresztő szomorúfűz mellett; most madártalan, zúzmarától didergő. A terméskőből rakott a Lourdes-i barlangban a Mária derekát övező szalag a hidegtől acélkéken villog, s odább, keresztre feszített fiának csak az arca világít ki a hó mögül, épp olyan, mint fölötte az égen borzadózó, sápadt félhold. Ötvenlépésnyire a honfoglalás-emlékmű állja utadat, Emese álmával áldást osztón, a magyar nemzetet öröknek hirdető, fába vésett szavakkal. A szép szobrot félkörívben húsz kicsi, derékig hóban vacogó kopjafa szegélyezi, mindegyiken egy-egy bekarcolt betűvel,

melyek összeolvasván így fohászkodnak: „ISTEN, ÁLDD MEG A MAGYART.” A 10. és a 11. kopjafa a hősapkás István királyt és Gizellát mintázza...

Hazaindulsz. A piszkosszürke betonfalakon behemót, rikító plakátok harsogják: eladó az egész világ, eladó a történelem, eladó a lélek. Kizárólag szlovákul adják-veszik – a Csallóköz szívében.

A kardcsörtetéstől a kulcscsörgetésig

Akik a 20. század közepe táján születtek, a kétfejű Európa vasfüggönyön inneni, depressziós felében, az eszmélés előtti korokban voltaképpen úgy éltek meg felcseperedésüket, mintha olyan lenne a „világ”, olyan lenne az „élet”, amilyenben felserdültek. Csehszlovákiában is csak akkor kezdett derengeni a fejükben valami, amikor a „testvéri tankok” ziháló vastüdővel belegázoltak a „szocializmus emberarcába”. Ekkor jelent meg orrukban a bűz, szemükben a mocsár: a tény, hogy az elmék és a szívek züllöttsége hosszú időre ólomburát vont a keleti égboltra.

A mi nemzedékünk ekkor kezdett „nyugatra” tolni, Pozsonyba, a négytornyú városba, hogy aztán a „fekete szelesek” és az „egyszemű éjszakások” írónemzedéke ártatlanul – némelyek szerint botrányosan – belemarjon a „szocialista realizmus” álarc mögötti bufóarcába. Néhányan sejtettük, hogy ebben az ingoványos posványban, ebben az igazságtalanságban és hazugságban, a konszolidáció fertőjében nem lehet többé megőrizni a szellem függetlenségét, s mi, a szlovákiai magyar nemzeti közösség értelmiségei, írói kétszeres otthontalanságban kapkodtuk a levegőt, Szodomából Gomorába futva és vissza.

Tettünk ugyan kísérletet a kitörésre, de azonnal lecsapott ránk a Párt „éber csapata”; személy szerint rám a *Nyílt levél*, a *Tompa Mihály ismeretlen költői levele* és az *Óriás aranyorgona* című versem miatt, vesszőfutással, kiközösítéssel fenyegetve meg. Éveken át nem adhattam ki *A felkiáltójeles ember* című verseskötveimet, fenti, harmadiknak említett versem azóta is romokban hever; még szerencse, hogy Kovács László barátom ógellei irodalmi színpada dramatizálta a később „dévédén” is rögzített eredeti poémát.

S ez a „sötét bűjőcska” – a cenzúra, a megtúrtság és a belső emigráció – így ment mindaddig, amíg végül betelt a pohár, s a titkosrendőrség zaklatásait, a felvidéki fiatal értelmiség művelődési, kopjafaállító táborozásainak nyüzsgő besúgóit, a magyar iskolákat bezárással fenyegető, fogcsikorgató bevetéseket és ostromokat túlélve, 1989-ben néhány íróbaráttal – előjőve a „hallgatás háromnapos, hároméves, három évszázados” jónási-babitsi poklából – aláírtuk a prágai értelmiség „röpiratát”, a 2000 szót – feletteseink minden fenyegetése ellenére. S utána hamarosan megérkezett Pozsonyba is a bársonyos „kulcscsörgetés”, hogy eltüntesse az alantas „kardcsörtetést”, a 20. század szabadság-, élet- és emberellenes despotizmusát, az államhatalmat fegyverrel bitoló bűnszövetkezet, az „új osztály” diktatúráját.

„Titkos” történelem

Lipcsey György köztéri szobrai – immár könyvbe foglalva-gyűjtve. Művei – lévén köztériek – sokakhoz szólnak, sokakat érintenek és – remélhetőleg – sokakat megérintenek, visszakalauzolva őket az egykor értük – is – munkálkodók korába. Gyuri, ez az egykori „lóistráng inú fiú” ezeregy okból vonzódik a múlt iránt, a múlt szobrászi megformálásának lehetőségei iránt. Albumának minden lapja bizonyosság erre: az alistáli Mathias Rexmellszobor; a nyárasdi, körbejárható gránittömbbe épített Petőfi-dombormű és kápolnai emlékmű; a dunaszerdahelyi, 1848–1849-es szabadságharc emlékműve és a téglarchi-

tektúrába ágyazott Esterházy János-dombormű; a csiliznyáradai Életfa-dombormű; a nagy-megyeri hegesztett rézlemez- és gránit Bartók-szobor; a vajkai gránit-bronz Szent István- emlékmű; a diósförgepatonyi Móricz Zsigmond-dombormű és a szimői Jedlik Ányos- mellszobor és a társaik.

E változásokban érlelődő életmű esztétikai kisugárzásain túl a szemlélő az örökléteket nyert csöndben is részesül, elsősorban az egyiptomi művészettel is „párbeszédet folytató”, rokon jegyei okán, s egyben elmerülhet történelmünkben is, lázainkban és gyászainkban, veszteségeinkben és vigaszainkban. S főt hajthatunk a tudás, a szabadság, a hűség és a hit „hősei” előtt is.

Régen, még a múlt században jártam Lipcsey néhai, hegyétei műtermében. Akkor úgy éreztem magam, mintha a „régii Théba kultikus műhelyébe” kerültem volna. Vagy még inkább egy elvarázsolt erdőbe, mélyén egy napfényre készülő „titkos” történelemmel, amely – mint embrió az anyaméhéből – közénk, emberek közé készülődött, hogy mi őt s ő bennünket vigasztaljon.

Érettség

Igaza van Márai Sándornak. Nagy-nagy szerencse és áldás, hogy az írók, művészek zöme soha, vagy csak élete vége felé éri el a harmóniának, a lelki és szellemi megnyilvánulásnak azt a fűszergazdagságát és zamatát, melyet *tökéletes érettségnek* nevezhetünk. Miért szerencse és áldás? Mert utána már, akár a gyümölcsnél, csak a rothadás jöhet.

Rodin, a szerzetes

Mondják, hogy Rodin külleme leginkább egy szerzetesére emlékeztetett. Egyik szobra egy hajdan csábító, szépségében fennhéjázó nő végső hervadását mutatja. Az eunuchnál, sőt egy múmiánál is ráncosabb öregasszony a teremtés összeomlására emlékeztet: megsemmisülten gubbaszt, tekintetét *mellének keservesen üres tarisznyáin, undorítóan ráncos hasán és szőlőkarónál csomósabb combján* járatja. A túlvilági jelenés csontvázán *lottyadt lebbencsekben lóg a bőr*, mindene csüng, fityeg, kolyog, giberedik, gámborodik. Az ifjúság „örök” szépsége, a testi élvezetek határtalan vágya feszül itt szembe a megsemmisült test lecsupasztított, riadalmat keltő porhüvelyével, az első magyar nyelvű, egyházi nyelvemlékünkre, a *Halotti beszédre* asszociálva: isa pur és chomou vogmuk. Így már érthetőbb, miért emlékeztetett Rodin egy szerzetesre.

A „stratégia”

A könyörtelenül szálló és múló időben többen ajánlották már a költők számára az alábbi stratégiát, metódust, eljárást, receptet, utat, vagy nevezzük bárminek. A módszer lényege az, hogy csapnivaló, gyenge versek és verseskönyvek olvasása által jóllakásig, puffadásig, felfúvódásig, torkig tömjék tele magukat, hogy a rosszullet és csömör környékezze őket, s eme émelygés és ájulás közepette utálkozni, irtózni, borzongani kezdjenek a laposságtól, a közhelyektől, a képzavaroktól, a fellengzősségtől, a terjengősségtől, a köldöknézéstől, az érthetlenségtől, az eredetieskedéstől, a csináltságtól, az erőlködéstől, az akarnokságtól, a szürkéségtől, a szemfényvesztéstől, a hókuszpókusztól, a dagályosságtól, az őszintétlenségtől, a szemforgatástól – hogy aztán ők maguk, valami kegyelem vagy önfegyelem folytán, legalább részben másként csinálhassák.

A mondanivaló hiánya

Néhány (poszt)modern kritikus olyan „tolvajnyelvet” használ, mely által óhatatlanul leleplezi magát; stílusa és nyelvezete felér egy beismeréssel: voltaképpen bevallja, hogy nincs mondanivalója. A gond csak az, hogy ezt legtöbbször bő lére ereszti, elvéve a teret azok elől, akik tudnak és hajlandók is érthetően írni, azaz van mondanivalójuk. Ezeket a „senkinek se jó – mindenkinek ártó”, rémségeket teremtő „tetteket” többnyire olyan *bűnözők* követik el, akiknek semmit nem jelent a „rend tiszta beszéde”, s nem „életük legnagyobb eseménye” az, hogy anyanyelvükön „írnak, beszélnek és gondolkodnak”. Ráadásul – nem tudom, ki mondta, de igaz – aki tíz mondatban fejt ki, ami egy mondatban is közölhető, az más gazemberségre is képes.

Angyal

Olvasom, hogy Paul Valéry akkor volt igazán nagy, amikor *tőmondatokban* gondolkodott, azaz hát írt. Erről villan belém az én gyermekkori *tőmondatom*, amikor nagybácsi-mnak a „mi leszel, ha nagy leszel” kérdésére azt feleltem: „Angyal.” Máig sem értem lelkem e *tőmondatát*. Főleg azért nem, mert azóta – ráadásul a saját versemből – megtudtam: mivel ember vagyok, az angyalok „érettem járnak mind gyalog”.

Jelen lenni

Jules Romains írja Napóleon sikerének titkáról, hogy ő, Napóleon mindig „jelen volt”, amikor érdemes volt „jelen lenni”. A 151. zsoltár című versem – jut eszembe megrökönyödve – első két sora viszont így hangzik: „Mindig az utolsó voltál, a kítaszított, kitoloncolt senki, nem bírál soha **jelen lenni**”. Napóleon tehát – hál istennek! – már nem lehetek, viszont megnyugtatóak Márai Sándor szavai, miszerint nemcsak az „ügynevezett történelemben, hanem az irodalomban is gyakori jelenség az olyan író, akinek életműve csak addig »cselekvő energia«, amíg az író »**jelen van**«, testi létével ott van a Mű mögött. És a Mű rögtön halványodni kezd, amikor az író meghal”.

A macska

Ül az udvaron rostokoló, kivénhedt autó tetején, moccanatlanul. Ahogy Tóth László írja *A filozófus macska* című versében: átszellemült tekintettel, sztoikusán, nirvánába merülve, mint akinek szabad járása van a létből a semmibe, a semmiből a létbe. Az arcán – vagy inkább arca mélyén, mögött – nőies báj és boszorkányság szítál, mint II. Ramszesz „túlvilági” szerelmének, Nefertarinak az örökkévalóságba, a transzcendensbe révülő arcán. És a szintén egyiptomi Básztetre, e hol macska-, hol oroszlánarcú istennőre is emlékeztet: harcias oroszlánistennő szelíd arccal, aki játszik áldozataival, aztán megöli őket. A görögöknél, rómaiaknál a macska a holdistennők társa is: a szűzies s egyben vad Artemiszé, aki a Dionüszosz-leszármazott Aktaiónt szarvassá változtatta s kutyáival szétmarcangoltatta, csupán azért, mert meglátta őt, a nőtény oroszlán Artemiszt meztelenül fürödni egy erdei patakban.

Ül az öreg autó hátán, mozdulatlanul, mint az időtlen, titokzatos szfinx a piramis előtt. Ösztönöm azt súgja, misztikus nyugalmából semmi nem zökkentheti ki, sem egy hirte-

len elcsattanó istennyila, sem – valamiért ez jut eszembe – a New York-i világkereskedelmi központot porba döntő sátán földrengés-kacaja. S talán még az utolsó ítélet sem.

Értelmetlen téboly

A National Geographic csatornáján lenyűgöző s egyben hajmeresztő „képriport” az univerzumról. Elmondják, hogy az ősröbbanás gigantikus energiája a világmindenségben félelmetes erőket szabadított fel, s ezek a titáni erők máig munkálkodnak, egyre inkább növelve, tágítva az univerzumot. E „sötét energia”, mely a kozmosz hetven százalékát alkotja, a mai tudomány legnagyobb titka, Szent Grálja, melynek „alattomos működése” folytán széteshet a Naprendszer, a Tejút és bármi az űrben. Ráadásul e sötét energia, ha úgy adódna, egy pillanat alatt végezhetne a Földünkkel.

Mégsem teszi! Miért? Mire vár?

Arany

Van-e értelme a Világegyetemet racionalista szemmel nézni? És van-e értelme **nem** racionalista szemmel nézni? A 20. század egzisztencialistái – köztük elsősorban az ateista Sartre – „az abszurd és értelmetlen Világegyetemen belül az Embert abszurd és értelmetlen sorsra ítéli”. Ő és társai a kietlen pusztaságot, az elvadulást, a közönyt hagyományozták ránk, szemben Dosztojevszkij Aljosájának „önfeledt virrasztásával és vigasztalásával”, hitet téve a bűnhődés és a szenvedés ereje, a világ végső megvigasztalódása mellett, belátva, hogy a világban ugyan jelen van az abszurdum, de ez nem jelenti azt, hogy maga a lét is abszurd; ellenkezőleg: bár ebben a létben mindannyian esendők vagyunk, épp ezért ezt az esendőséget nem szabad megsemmisítenünk; inkább úgy szemléljük és éljük meg a létet, mint egy csodát. Kierkagaard azért mondott „imát”, hogy az Isten teremtményei, az emberek a Világegyetemet keresztény szemmel nézzék, mert csak az adhat nekik teljességet és telítettséget: értelmet életüknek és jövőt reménységüknek.

Az agg Bernard Shaw *Vissza Matuzsálemhez* című művében igyekszik kiragadni az embert a lélek javait tagadó, az eget bezárni igyekvő, a hitet ópiumnak bélyegző, az etikát a gyámoltalanság jelének bemutató darwini és marxi determinizmusból, hogy elvezesse egy reménnyel lélegző téridőbe, ahol az emberbe oltott, a lélekbe kódolt hit és képzelőerő az embert az állat fölé emeli, s e kettő szimbiózisából valóságot teremt: olyan kultúrát, mely a tagadás, a drog, a pornográfia, a „vér és arany”, az alkohol és a giccs pusztaságát és poklát kivetí magából. S nem áll meg „leszegett fővel, a lábára bámulva” (Pilinszky) – mint Sartre, Camus, Beckett és mások – az érzéki, az abszurd, a kiüresedett, sivár élet határán, hanem túlmutat a lélek birodalmába, kiszabadítva az embert a téridő fogságából. S kézen fogva elvezeti – nemcsak a 20. század ráncossá lett, elfonnyadt, használhatatlan, semmilyen választ nem adó „megoldásain” túlra, hanem messze-messze elhagyva a „mai kocsmát”, a tagadást és a megvetést, a Teremtő felé mutat, az értelemnél is magasabb rendű „intelligencia”, ha úgy tetszik, a hit felé. S ezzel voltaképpen a lehető legjobbat cselekszi: csatlakozik az önmagából a „rosszat”, a „használhatatlant” mindig kivető, öntisztító kultúra évezredeinek „aranyához”.

Tigris, tigris, csóvafény

Gilbert Keith Chesterton írja Szent Ferencről, hogy amikor az alvernói remeteség félelmetes önmegtartóztatása s még félelmetesebb megvilágosodása után újra elvegyült az

emberek között, eggyé válva a szeretett világgal, az éggel és a földdel, immár összetört ember volt. Lesújtotta őt legfőbb missziójának kudarca, jelesen, hogy véget vessen az iszlám megtérése-megtérítése által a szenvedést, halált és gyűlöletet szülő kereszties hadjáratoknak; másrészt kínozza őt a testi hanyatlás is, na és megviselte, hogy tapasztalnia kellett rendjének egyre politikusabb és gyakorlatibb szellemmel való átszövődését. S ekkor közlik vele azt is, hogy hamarosan megvakul. Ő, a *Naphimnusz* költője, a szépséges és tündökletes Nap bátyánk, Hold nénénk, Víz húgunk és Tűz öcsénk, jóságos Földanyánk szerelmese rövidesen nem láthatja mindezeket. Az akkori orvoslás szerint egyvalami mentheti meg szeme világát: ha tüzes vassal körülégetik a szemgolyóit. Amikor aztán a „tudákosok” kiemelik az izzó vasat a tűzből, Ferenc – mintha embertársához szólna – tisztelettel ezt mondja: „Tűz testvérem, Isten széppé, erőssé és hasznosá alkotott téged, kérve kérlek, légy kedves hozzám.” Éppen, mint amikor kishúgaihoz, a madarakhoz prédikált.

Nem sok költőnek adatik meg, írja Chesterton, hogy egy ilyen „mártíriumos” pillanatban magát az életét tegye mesterművé, megidézve, átélve saját költészetének essenciáját. Mit tett volna vajon William Blake, ha nagy híró versének, a *Tigrisnek* újraolvasása közben – „Tigris, tigris, csóváfény éjszakáknak erdején” – váratlanul egy „szörnyű és szép termetű”, hús-vér bengáli tigris tör be hozzá felphami nyaralójának ablakán?! Nyilván kétségbeesetten menekülni próbált volna, nem pedig udvariasan köszönteni, felolvassa a tigrisnek a hozzá írt versét. S azt sem tudjuk már meg soha, hogy miközben „az ifjui vér” folyt ki a szívéből, valóban „örömteli végszava zendült-e” Petőfi ajkának, a kozák lándzsa testébe hatolásának pillanatában. Alig hihető.

S lám, Szent Ferencnek az izzó vas láttán a „szép és hasznos” tűz villan eszébe, verseinek és életének a szimbiózisa: számára a láng az ifjúságot idézi, a virágokat „Isten legcsodásabb s legvidámabb színekben pompázó kertjéből”.

Assisi Szent Ferenc életének tetteiben mérhetetlenül több volt a költészet, mint az általa mondottakban és leírtakban. Akik csak egy „szeretetre méltó holdkórosnak” tekintették, idővel rádöbbentek, hogy „a leckét, melyet a világnak tőle kellett megtanulnia, egy néma és isteni abécé segítségével tanította meg” az embereknek. „Zseniális demokrata” volt: sosem kívánta szuggerálni az ezerfejű szörnyet, a tömeget, a tömeg arctalan sivatagát. Szerette és tisztelte – külön-külön – Isten minden teremtményét, embereket, fákat, madarakat. Egyszerűen szólva: udvarias volt a teremtett világgal szemben; mindenkiben a maga sorsát, sorsszerűségét tisztelte, nagyvonalúan, alázatosan. Ha hihetünk Weöres Sándornak, miszerint a mindenség urakkal van tele, s csak egy szolgája van, az Isten, akkor Szent Ferencről is elmondható, hogy „míg egy udvarban egyetlen király van és száz udvaronc, addig az ő történetében egy udvaronc volt, aki száz meg száz király közt járt-kelt”.

Mert úgy kezelte az embertömeget, mintha királyok sokasága volna.